

CLINGENDAEL

Ik zit op mijn dak en kijk naar de bommen. De slag om Damascus lijkt zo goed als beslist. Een gemiddelde burgeroorlog duurt volgens de statistieken zeven jaar, *give or take*. Maar op zeven jaar zitten we nog niet. Op de bombardementen hier op de buitenwijken kun je de klok gelijk zetten. Met een systematische, zelfverzekerde precisie beschiet het regeringsleger uur na uur, dag na dag, de uitgekozen doelen. Het regime lijkt verre van oorlogsmoe. Het blaakt van zelfvertrouwen. Dwingt vrede af door oorlog. Het omsingelt rebellenwijken, hongert ze uit, geeft de gewapende rebellen daarna vrije aftocht en weer is een gebied geschoond. In Homs heeft de wurggreep gewerkt en zijn de eerste gevluchte inwoners inmiddels teruggekeerd. De VN hebben opnieuw grootschalige vredesonderhandelingen aangekondigd. Maar is het land klaar voor vrede? Het lijkt Assad juist weer goed te gaan. En: vrede, waarom dan? En ook: met wie? Ik vraag het Erwin van Veen van Clingendael. Ik wil weten of ik het goed zie.

‘Na bijna vijf jaar van oorlog staat het regime nog verrassend overeind,’ zegt Erwin. ‘Van een paleisrevolutie of grote opstanden in het leger is tot nu toe geen sprake geweest. Binnen het Syrische regeringsleger zijn opvallend weinig expliciet politiek gemotiveerde deserties geweest; binnen het officierenkorps tussen 2011 en 2013 een kleine zeventig man, waarvan de helft hoge officieren; een verwaarloosbaar klein aantal onder de duizenden officieren die het regeringsleger telt. Vele van deze zeventig man zijn simpelweg naar het buitenland gevlucht en slechts een beperkt aantal heeft zich aangesloten bij groepen als het Vrije Syrische Leger. Dat zegt iets over de cohesie van het regeringsleger en het esprit-de-corps. Onder Hafez en Bashar was het leger voor soennieten uit de armere bevolkingslagen dé weg om sociaal op te klimmen, om een beter leven te krijgen. De officieren van het

regime kennen tal van voordelen: goedkope huizen, goedkope leningen, goede scholen en gezondheidszorg, et cetera. Er is in Damascus een speciale officierswijk: Dahyat al-Assad – het is geen Gooise villawijk, maar als je het afzet tegen de sociale herkomst van de verarmde soenni in de *belts* rond de grote steden, dan zijn het meer dan betamelijke huizen.

De onder het bureaucratische regime uitgedijde ambtenarenklasse krijgt van de regering nog steeds het salaris doorbetaald. Dat geldt, opmerkelijk genoeg, ook voor ambtenaren die werken in het gebied dat door de rebellen is ingenomen. Dit gaat tevens op voor pensioenen; ook die worden doorbetaald. Dat de staat een aantal van haar verantwoordelijkheden ondanks alles blijft uitoefenen, geeft de Assad-regering een zekere legitimiteit – en ook wel krediet onder delen van de Syrische bevolking.

Of de Syrische regering dit nog lang kan doen, is maar de vraag. Door hun goudreserves zijn ze nu wel heen. Vanuit Iran ontvangt Assad jaarlijks naar schatting minstens zes miljard dollar aan steun. Het is echter onduidelijk of dit genoeg is om aan zulke primaire verplichtingen als salaris- en pensioenbetalingen te blijven voldoen.

Dan: de weerstand van de rebellengroepen. Onderling is de gewapende oppositie verdeeld en gefragmenteerd. Dat maakt het, straks aan de onderhandelingstafel, ook zo moeilijk om tot een oplossing te komen. Maar ondanks al die verdeeldheid is het de oppositie in 2015 gelukt zich te handhaven en op strategische plaatsen haar gebied zelfs uit te breiden. Het aan Al-Qaida gelieerde Jabhat al-Nusra heeft de centraal gelegen provincie Idlib grotendeels ingenomen en daar de laatste maanden een stevige machtsbasis opgebouwd.

Tot voor kort was de Azaz-corrridor – de weg van Noord-Aleppo naar de Turkse grens – in handen van het Vrije Syrische Leger. En je ziet ook een toename van wapenleveranties aan de rebellen, waardoor hun vermogen groeit om meerdere offensieven tegelijk in te zetten.

Die nieuwe en grote hoeveelheden wapens komen gedeels uit de Golfstaten en gaan met medewerking van de Turken dan de grens over. En ook de Amerikanen leveren wapens aan de rebellen.

Er zijn evenwel niet te negeren verschillen tussen de verschillende rebellengroepen. Heel algemeen kun je stellen dat het Vrije Syrische Leger het meest gematigd is in termen van hun religieuze opvattingen. Dat een groep als Ahrar al-Sham (momenteel een van de sterkste rebellengroepen) haar jihad beperkt tot Syrië en Assad, met een zekere tolerantie voor een toekomstig pluralistisch Syrië. Dat Jabhat al-Nusra weliswaar sterk is en populair, maar ook een franchise van Al-Qaida. En dat is zich heel agressief richt op wat zij 'de ongelovigen' noemen; sjiieten, alawieten, christenen, yezidi's, noem maar op. Tussen die vier zit echter een waaier van tientallen, zo niet honderden, kleinere en grotere, gematigdere en radicalere, brigades, groepen en militias. Grootschalige aanslagen buiten Syrië en Irak hebben we leren kennen als een typische is-strategie: hun bedoeling is ongelovigen te straffen en tegelijk een afschrikkend voorbeeld te stellen. Lik-op-stukbeleid, zeggend. Je laat met het plegen van bloedige aanslagen je eigen kracht zien, en daarmee trek je rekruten aan en steun. Bij de meer op Syrië gerichte groepen zoals het Vrije Syrische Leger, Al-Sham en tot op zekere hoogte ook Al-Nusra, maakt is zich met dit soort acties niet geliefd omdat ze ervoor zorgen dat het Westen de hele islamitische oppositie over één kam scheert als op bloed beluste internationale terroristen.

Maar dan: wat wil de Syrische oppositie? Dat is een goede vraag, waar gezien de huidige fragmentatie geen eenduidig antwoord op is. Toch houden ze al jaren stand.

Ook een factor is de steun die uit het buitenland komt – zonder welke, volgens Reem en viceminister Migdad, de oorlog in een paar maanden, zo niet weken, beslecht zou zijn. Het leger van Assad wordt ruim voorzien van diplomatieke steun en wapens door Rusland en Iran, (delen van) de rebellen door

de Golfstaten, Turkije en de Verenigde Staten. Het regeringsleger, ooit bijna driehonderdduizend man, is inmiddels gekrompen tot rond de honderdduizend en krijgt rond de Libanese grens steun van Hezbollah, naar schatting ongeveer drie- tot vijfduizend man. Daar komen, met bemiddeling van Iran, nog sjia-milities bij uit bijvoorbeeld Irak, Afghanistan en Pakistan, zo rond de twintigduizend. Het aantal buitenlandse strijders in Syrië aan de kant van de rebellen wordt geschat op tussen de twaalfduizend en in de twintigduizend, de meesten uit Tunesië, Marokko en Libië. De meesten van hen zijn waarschijnlijk actief in radicale groepen als IS en Jabhat al-Nusra.

De aantallen buitenlandse strijders aan weerszijden kunnen min of meer tegen elkaar weggestreept worden, maar ze vormen wel deel van de verklaring waarom de intensiteit van het conflict zo hoog is, terwijl er aan de fronten weinig veranderde tot de Russische interventie van oktober 2015. Een constante influx van manschappen en wapens.

Als je het heel plat zegt, is er een regionale strijd gaande om de macht. Tussen de erfvijanden Saoedi-Arabië en Iran en, *by proxy*, tussen Rusland en Amerika over de invloed in het gebied.

Ten slotte is er de inertie van de internationale gemeenschap. Op basis van het vredesplan van VN-gezant Staffan de Mistura wordt getracht ‘alle relevante partijen’ om de tafel te krijgen. Of dat zal lukken – gezien, bijvoorbeeld, de tegenstellingen tussen de VS en Rusland over de positie van Assad, de fragmentatie van de rebellen en het de facto uitsluiten door de Syrische regering van veel rebellengroepen als legitieme onderhandelingspartners – is nog de vraag. De kans dat het conflict door zal gaan ondanks alle pogingen van de VN is redelijk groot. De strijd tussen Iran en Saoedi-Arabië heeft bijna existentiële elementen. De oppositie is zó gefragmenteerd dat ik benieuwd ben hoe lang het zal duren voordat men het eens is wie aan de onderhandelingstafel mag komen te zitten. En of dat ook een

representatieve delegatie zal zijn. En met wie van de talloze oppositiegroepen kun je afspraken maken voor een duurzaam bestand?

Het lijkt me ook dat het met Al-Nusra en IS lastig onderhandelen is. Zeker IS zou dan haar universele claim van een Kalifaat geweld aan moeten doen. Je kunt het ook anders formuleren: zolang ze geloofwaardig blijft en aan haar eigen idealen trouw, wordt IS geen onderhandelingspartner. Het is een serieus probleem: het is bijna ondenkbaar dat je IS uitnodigt aan de onderhandelingstafel na al wat er gebeurd is. Maar tegelijkertijd is het wél zo dat ondanks de grootschalige, dagelijkse bombardementen door de Internationale Coalitie, IS in staat blijkt om grote delen van Syrië en Irak onder controle te blijven houden.

Het salafistische Jabhat al-Nusra is meer een dilemma. Al-Nusra beperkt zich in haar ambitie weliswaar tot het Syrische grondgebied, maar is, als branche van Al-Qaida, voor veel westerse landen een uiterst onwelkome onderhandelingspartner. Bovendien staat Al-Nusra – net als IS – op de VN-lijst van terroristische organisaties. Maar Al-Nusra lijkt veel binnenlandse steun te hebben van andere oppositiegroepen. Hoe radicaal-islamitisch ze ook mogen zijn: “er valt wel mee te praten”, is een veelgehoorde mening onder andere rebellen groepen.

Niet onbelangrijk voor een toekomstig vredesverdrag: is het toekomstbestendig? Of bestendigt het gewoon de macht zoals die op dat moment verdeeld is?

Wat vaak uit het oog verloren wordt: Syrië is mede een land van tribale verbanden. Zulke territoriale fragmentatie is nog eens versterkt door deze burgeroorlog. Naast stammensjeiks heb je nu ook *fiefs* en hun *warlords*. Zeker Oost-Syrië kun je net zo goed als een tribaal gebied zien dat overloopt in Irak en Jordanië dan als deel van de Syrische staat. Grensoverschrijdende handel – niet per se legaal, denk aan smokkel en wapenhandel – zijn daar de motor van de economie. Omdat het

gezag van Bagdad, Aman en Damascus zo ver weg is, is er daar meer ruimte voor *local deal making*. En dat zie je op meerdere plaatsen nu ook gebeuren: lokale bestanden, *freezes* tussen de strijdende partijen. Bij Deir ez-Zor, een belegerde enclave van het regeringsleger in het uiterste oosten van het land, ingesloten tussen rebellengroepen en IS, die in redelijke harmonie blijft bestaan. Ook is in verschillende stadjes en dorpen aan de Eufraat een serie van bestanden overeengekomen tussen tribale leiders en IS.

Je ziet dat rondom Damascus in verschillende buitenwijken bestanden zijn afgesloten, die redelijk houden. En, niet zonder betekenis: in wijken rond Damascus en Homs hebben gewapende oppositiestrijders, waaronder IS-leden, een vrijgeleide gekregen om te vertrekken naar rebellengebied. Hoewel dit soort bestanden niet allemaal te vergelijken zijn, bieden ze wél een formule om een overkoepelend vredesverdrag te implementeren: stap voor stap, en locatie voor locatie, steeds weer onderhandelen op basis van algemene principes en voldoende flexibele afspraken.

Blijft over: Assad. In een aantal westerse landen is sinds kort de gedachte populair dat bij een transitie van oorlog naar vrede Assad in godsnaam dan maar deelneemt aan het feestje. Wat je consequent hoort bij de oppositie is dat een mogelijke samenwerking met Assad totaal niet *im Frage* is. De westerse landen zeggen nu met zoveel woorden: we gaan een keiharde strijd voeren tegen IS en de rest van de oppositie gaat een deal maken met Assad. Maar dat zégt het grootste deel van de oppositie helemaal niet. Het is een vorm van wensdenken.'